

## СУЧАСНІ ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

©2019 ЖУКОВА Л. М.

УДК 330.341.1:338.242.4  
JEL: E11; H10; O11

### Жукова Л. М. Сучасні інституційні форми державного регулювання інноваційного розвитку

Метою статті є комплексне дослідження сучасних інституційних форм державного регулювання інноваційного розвитку. Здійснено науковий пошук інноваційних рішень та механізмів інноваційного розвитку, які забезпечують інституційний статус держави. Виявлено, що в умовах зростаючих соціально-інституційних розривів постало питання про активізацію інновацій, які мають відповідати цілеспрямованому переходу України на європейський шлях розвитку. Проаналізовано механізми реалізації інноваційного розвитку в Україні, розглянуто можливості застосування сучасних інституційних форм державного регулювання економіки. Доведено, що головною перешкодою відновлення інноваційної активності та реалізації потенціалу інноваційного розвитку економіки є відсутність системного підходу, в основі якого має бути комплексне поєднання інституційних механізмів, які визначають поточні та стратегічні перспективи розвитку інноваційної діяльності та використання її результатів з метою інклюзивного зростання України. Визначено інструменти впливу держави на технологічний розвиток, а також на проблеми, які країна повинна вирішувати для збереження та розвитку національної ідентичності як основи своєї суб'єктності. Обґрунтована необхідність спрямування дій економічної влади на забезпечення нового етапу в розвитку економіки України, який має базуватися на популяції креативних ідей з утвердження інноваційно-модернізаційного розвитку. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є обґрунтування питань щодо визначення проблем інноваційного розвитку як чинника попиту на економічну владу держави.

**Ключові слова:** інституційні зміни, державне регулювання, інноваційний розвиток, фінансування інноваційної діяльності, інноваційні технології.

**DOI:**

**Рис.: 2. Табл.: 3. Бібл.: 17.**

**Жукова Лариса Миколаївна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

**E-mail:** lnzhukova16@gmail.com

УДК 330.341.1:338.242.4  
JEL: E11; H10; O11

UDC 330.341.1:338.242.4  
JEL: E11; H10; O11

### Жукова Л. Н. Современные институциональные формы государственного регулирования инновационного развития

Целью статьи является комплексное исследование современных институциональных форм государственного регулирования инновационного развития. Осуществлен научный поиск инновационных решений и механизмов инновационного развития, которые обеспечивают институциональный статус государства. Выявлено, что в условиях нарастающих социально-институциональных разрывов возник вопрос об активизации инноваций, которые должны соответствовать целенаправленному переходу Украины на европейский путь развития. Проанализированы механизмы реализации инновационного развития в Украине, рассмотрены возможности применения современных институциональных форм государственного регулирования экономики. Доказано, что главным препятствием возобновления инновационной активности и реализации потенциала инновационного развития экономики является отсутствие системного подхода, в основе которого должно быть комплексное сочетание институциональных механизмов, определяющих текущие и стратегические перспективы развития инновационной деятельности и использования её результатов с целью инклюзивного роста Украины. Определены инструменты влияния государства на технологическое развитие, а также на проблемы, которые страна должна решать для сохранения и развития национальной идентичности как основы своей субъектности. Обоснована необходимость внедрения целенаправленных мер экономической власти по обеспечению нового этапа в развитии экономики Украины, которые должны базироваться на популяции креативных идей инновационно-модернизированного развития. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является обоснование вопросов относительно определения проблем инновационного развития как фактора спроса на экономическую власть государства.

**Ключевые слова:** институциональные изменения, государственное регулирование, инновационное развитие, финансирование инновационной деятельности, инновационные технологии.

**Рис.: 2. Табл.: 3. Библ.: 17.**

**Жукова Лариса Николаевна** – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

**E-mail:** lnzhukova16@gmail.com

### Zhukova L. M. The Modern Institutional Forms of the State Regulation of Innovative Development

The article is aimed at complex researching of modern institutional forms of the State regulation of innovative development. A scientific search of innovative solutions and mechanisms for innovative development which would provide institutional status of the State is carried out. It is identified that in the conditions of the growing social-institutional gaps there arose a question about activation of innovations which should correspond to the purposeful transition of Ukraine to the European way of development. Mechanisms for implementation of innovative development in Ukraine are analyzed, possibilities of application of modern institutional forms of the State regulation of economy are considered. It is proved that the main obstacle to resumption of innovative activity and realization of potential of innovative economic development is absence of a systemic approach, which should be based on complex combination of the institutional mechanisms defining current and strategic prospects of development of innovative activity and usage of its results for the purpose of inclusive growth of Ukraine. The author defines the instruments of the State's influence on technological development together with the problems which the country should solve for preservation and development of national identity as a basis of its subjectivity. The necessity of introduction of purposeful measures of economic power concerning provision of a new stage in development of economy of Ukraine which should be based on a population of creative ideas of innovative-modernized development is substantiated. Prospect for further researches in this direction is substantiation of questions with regard to definition of problems of innovative development as a factor of demand for economic power of the State.

**Keywords:** Institutional changes, the State regulation, innovative development, financing of innovative activity, innovative technologies.

**Fig.: 2. Tabl.: 3. Bibl.: 17.**

**Zhukova Larysa M.** – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finances, Banking and Insurance, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

**E-mail:** lnzhukova16@gmail.com

Реалії сучасного світу спонукають до пошуку інноваційних рішень та механізмів інноваційного розвитку, які забезпечують інституційний статус держави. Водночас постало питання про активізацію інновацій, які мають відповідати цілеспрямованості переходу України на європейський шлях розвитку. Саме від ключової позиції держави та її керівного впливу залежить комплексне регулювання інноваційної діяльності, її моніторинг і розвиток. У цьому регламентуванні ключове місце займає нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності, на підставі якого реалізується сукупність базових принципів та регуляторів, що сприяє системності процедур організації та розвитку інноваційної сфери. Втім, механізми реалізації інноваційного розвитку в Україні, як правило, потерпають через недостатню увагу державної влади саме до інноваційної політики. Законодавчі акти щодо підтримки інновацій у багатьох випадках мають більш низький пріоритет порівняно з деякими іншими нормативними актами держави, що призводить до блокування інноваційних ініціатив. Такий несприятливий розвиток подій створив розрив між наукою, освітою та економікою [1, с. 9].

Питання державного регулювання інноваційного розвитку економіки останнім часом все частіше висвітлюються вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема у працях Г. Авідор, Н. Бошота, В. Гейця, М. Денисенко, Н. Краснокутської, З. Наджафова, Т. Скрипка, І. Шовкун, І. Юхновського та ін. Незважаючи на велику кількість наукових праць, низку ключових положень стосовно ролі держави в інноваційній діяльності розкрито не повністю. Додаткового аналізу потребують питання визначення сучасних інституційних форм державного регулювання інноваційної діяльності з розглядом можливостей їх застосування в Україні. Тому головна мета даної статті полягає у проведенні комплексного дослідження сучасних інституційних форм державного регулювання інноваційного розвитку.

Комплексний аналіз характеру інноваційних процесів в Україні показує, що головною перешкодою відновлення інноваційної активності та реалізації потенціалу інноваційного розвитку економіки є відсутність системного підходу, в основі якого має бути комплексне поєднання інституційних механізмів, які одночасно формують чітке і прозоре нормативно-правове поле; створюють належні стимули і мотиви для всіх суб'єктів науково-технічної та інноваційної сфер діяльності; закладають елементи інноваційної інфраструктури; визначають поточні та стратегічні перспективи розвитку інноваційної діяльності та використання її результатів з метою інклюзивного зростання України. У цьому контексті необхідно вдосконалити законодавче забезпечення та посилити взаємоузгодженість між основними законодавчими актами України, що регулюють діяльність в інноваційній сфері. Зокрема, у країнах ЄС законодавство

у сфері інноваційної діяльності та загалом стосовно інноваційної спрямованості економіки розглядається як засіб реалізації політичних документів щодо стратегій розвитку науки та інновацій. Конкретно для України поточний період можна охарактеризувати як період інтенсивного нагромадження знань про інноваційну політику, особливо на транснаціональній основі, а також як період теоретичного та нормативно-законодавчого усвідомлення концептуальних положень інноваційної політики [2].

Сьогодні, коли сучасний світ динамічно змінюється, економічна влада держави повинна здійснювати актуалізацію інноваційного середовища та пропонувати адаптивні інструменти для його регулювання. Адже однією з причин відсутності зрушень у інноваційній сфері є відсутність стратегічних документів та планів розвитку, що визначали б в Україні розвиток досліджень, розробок та інновацій. У цьому напрямку, перш за все, необхідно ініціювати розробку пакета законопроектів «Інноваційна Україна», в якому має бути чітко відображено правове визначення інноваційної діяльності та преференції та пільги для інноваційної діяльності (особливо у сфері оподаткування). Крім того, особливості розвитку інноваційної сфери, як зазначається в національній доповіді НАН України «Інноваційна Україна – 2020», мають бути визначені в окремій Стратегії науково-технічного та інноваційного розвитку і комплексних планах, що приймаються на виконання такої стратегії.

Отже, на порядку денному України стоїть завдання переходу до нової інноваційної політики, яка, з одного боку, має бути пов'язана з державною політикою у сфері освіти та науково-технічної діяльності, а з іншого – з державною економічною політикою, у тому числі у сфері промисловості та інвестиційної діяльності, та в жодному разі не суперечити цим сферам державного регулювання. Такого підходу дотримуються провідні країни світу, а в Європейському Союзі спільне планування заходів у системі освіти, наукових досліджень та інновацій одержало назву «тріадна політика» [3].

В умовах глобалізації дедалі більшого значення для позиціонування України на світовому ринку високотехнологічних товарів і послуг набуває інституційне сприяння міжнародній співпраці в науковій сфері. Тому надзвичайно актуальним є визначення можливостей участі України в інноваційних програмах, що реалізуються Європейським Союзом.

Слід зазначити, що на сьогодні основні інституційні механізми та результати взаємодії України з іншими країнами світу залежать від залучення зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери.

Приєднання України до спільного ринку ЄС з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відкриває нові можливості для інвесторів і надає

додаткового імпульсу інвестиційній співпраці України з європейськими країнами та державами Північно-Східної Азії. Так, наприклад, корейські компанії продовжують розглядати Україну як один з можливих майданчиків для інвестицій. Українські посадовці, своєю чергою, перспективними для вкладення корейських інвестицій сфер вважають: агропромисловий, машинобудівельний комплекси, енергетику (в тому числі й відновлювальну), транспортну інфраструктуру (впровадження технологій SmartCity), медичну та ІТ галузь (розвиток цифрового суспільства та залучення південнокорейського досвіду та інвестицій з метою розвитку телекомунікаційного сектора в Україні – 4G) [4, с. 37].

Загалом економічна активність іноземних інвесторів в Україні незначна. Так, у 2017 р. в економіку України іноземними інвесторами із 76 країн світу вкладено 1630,4 млн дол. США прямих інвестицій. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України на кінець 2017 р. становив 39144,0 млн дол. США (табл. 1).

Станом на кінець 2017 р. найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють страхування та фінансову діяльність – 26,1% та підприємств промисловості – 27,3%.

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 25,6%, Нідерланди – 16,1%, Російська Федерація – 11,7%, Велика Британія – 5,5%, Німеччина – 4,6%, Вір-

гінські Острови (Брит.) – 4,1% та Швейцарія – 3,9%. Отже, Україна залишається привабливою для залучення інвестицій і водночас є достатньо інтегрованою у світове господарство завдяки реалізації низки реформ.

Втім, зауважимо, що центральну роль у здійсненні впливу на інноваційну діяльність відіграє держава і, якщо подивитися на історію розвитку нетрадиційних галузей і виробництв у світі, можна побачити, що такий розвиток майже ніколи не обходився без державного фінансування науки, системи економічного стимулювання підприємств до втілення розробок, підтримки підприємницької діяльності, заохочення іноземних інвестицій [3]. Розвинені країни світу є прихильниками застосування наукоцентричного підходу щодо фінансування наукових досліджень та інновацій, оскільки усвідомлюють, що науково-технічний прогрес є джерелом поліпшення якості життя та добробуту громадян. Проте поступальний інноваційний розвиток в Україні відбувається на фоні зменшення обсягів фінансування з державного бюджету, недофінансування або припинення фінансування наукових і науково-технічних програм.

Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні, наведена в табл. 2, характеризується хвилеподібними коливаннями.

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 7704,1 млн грн. (84,5% загального обсягу витрат на ін-

Таблиця 1

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України, млн дол. США [5]

Країна	Обсяги прямих інвестицій на 1 січня							На 31 грудня 2017 р.
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	
Усього	46293,5	49494,4	53178,1	53704,0	40725,4	36154,5	37513,6	39144,0
Кіпр	9799,4	13026,9	16478,1	17725,6	12769,4	10239,5	9690,1	10008,6
Нідерланди	11396,6	9330,6	8733,7	9007,5	6986,7	6184,7	5948,4	6292,9
Російська Федерація	3015,7	3222,5	3415,1	3525,9	2338,9	3036,9	4317,4	4598,4
Велика Британія	2287,1	2593,4	2553,6	2768,2	2153,4	1790,3	2008,7	2169,0
Німеччина	5080,0	5383,4	4549,4	2908,4	2105,2	1598,2	1584,6	1792,6
Віргінські Острови (Брит.)	1451,5	1666,0	2007,6	2275,9	1988,3	1715,0	1683,1	1601,8
Швейцарія	862,3	947,7	1105,9	1351,0	1391,5	1390,8	1451,9	1537,6
Франція	2131,7	2024,0	1546,2	1520,5	1394,6	1305,4	1294,5	1346,6
Австрія	1812,9	2509,4	2493,2	2314,0	1648,7	1559,8	1268,2	1265,9
Люксембург	441,7	495,2	566,1	555,8	398,8	363,9	964,2	942,3
Польща	913,2	834,5	897,4	819,8	808,6	758,3	764,4	815,5
Угорщина	700,5	681,4	685,8	685,9	593,2	614,9	770,1	796,0
Беліз	139,7	159,7	852,0	1026,6	652,5	535,1	604,2	600,6
США	1134,8	1000,7	1013,9	934,7	701,6	634,1	576,0	538,7
Інші країни	5126,4	5619,0	6280,1	6284,2	4794,0	4427,6	4587,8	4837,5

Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності за джерелами [6]

Джерела фінансування	2010 р.		2015 р.		2017 р.	
	тис. грн	у % до загального обсягу	тис. грн	у % до загального обсягу	тис. грн	у % до загального обсягу
<b>Усього</b>	<b>8045495,2</b>	<b>100,0</b>	<b>13813674,4</b>	<b>100,0</b>	<b>9117537,2</b>	<b>100,0</b>
<i>У тому числі за рахунок коштів:</i>						
власних	4775235,7	59,3	13427034,7	97,2	7704114,4	84,5
державного бюджету	87001,0	1,1	55141,2	0,4	227290,5	2,5
місцевих бюджетів	5663,7	0,1	38361,9	0,3	95584,7	1,0
позабюджетних фондів	929,0	0,0	1403,0	0,0	311,7	0,0
вітчизняних інвесторів	31018,7	0,4	74277,6	0,6	273086,8	3,0
іноземних інвесторів	2411395,6	30,0	58633,0	0,4	107773,0	1,2
кредитів	626107,6	7,8	113742,0	0,8	594464,5	6,5
інших джерел	108143,9	1,3	45081,0	0,3	114911,6	1,3

новації). Кошти державного бюджету у 2017 р. отримали 8 підприємств, місцевих бюджетів – 17, загальний обсяг яких становив 322,9 млн грн (3,5%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 5 підприємств, іноземних інвесторів – 3, загалом їхній обсяг становив 380,9 млн грн (4,2%); кредитами скористалося 21 підприємство, обсяг яких становив 594,5 млн грн (6,5%) (рис. 1).

Отже, загальна характеристика структури фінансування інноваційної діяльності в Україні дає чітке уявлення про суттєву диспропорційність між сумами власних коштів і коштів державного бюджету. Ще більш наочним підтвердженням такої диспропорції є обрахунок співвідношення суми коштів державного бюджету, які припадають на 1 грн власних коштів, вкладених в інноваційну діяльність [7]. Тобто різкі коливання обсягів фінансування дес-

табілізують процес інноваційного розвитку в Україні. Очевидно, що за таких умов Україна не в змозі конкурувати з країнами – лідерами інноваційного розвитку.

Уявлення про величину витрат на дослідження та розробки в розвинених країнах світу можна отримати, наприклад, із загального обсягу фінансування Оксфордського університету, який становить 1 млрд фунтів стерлінгів, з них на науку спрямовується 409 млн, що рівнозначно 13,4 млрд грн. В Україні загальний обсяг фінансування науки за рахунок усіх джерел дорівнює 10,3 млрд грн, з них на державний бюджет припадає лише 4,1 млрд. Тобто загальні витрати на науку в Україні становлять лише 74,6% обсягів фінансування науки одного провідного університету Європи, а державні видатки на науку в Україні втричі менші за обсяги фінансування наукової діяльності Оксфордського університету [3]. Таким чином, фінансування наукових досліджень на даному етапі за-

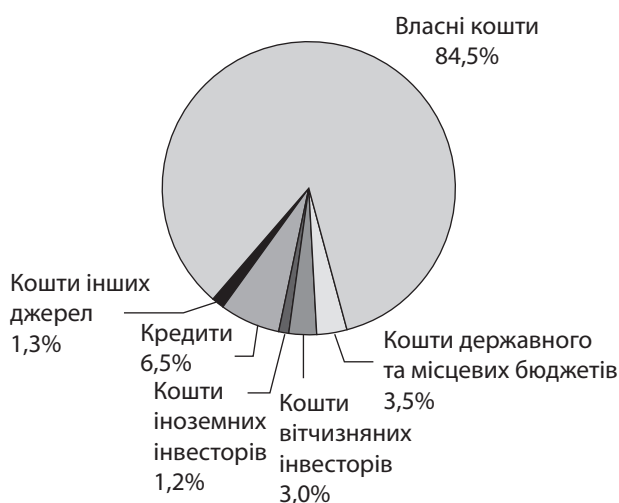


Рис. 1. Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами у 2017 р., %

Джерело: сформовано на основі [6].

лишається проблемним питанням, вирішення якого потребує поступового переходу від «дефіцитного» до наукоцентричного підходу із розширенням залучення підприємницького сектора та зарубіжних інвесторів до фінансування наукових досліджень і розробок.

Для створення в Україні економічно сприятливих умов щодо фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності суттєвим є застосування інструментарію фіскально-бюджетного регулювання. Чинним законодавством України визначено досить широкий перелік фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності:

1. *Бюджетне кредитування.* Даний інструмент фінансування інноваційних проектів, визначений у ст. 17 п. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» [8], надає суб'єктам інноваційної діяльності можливість повного безвідсоткового кредитування (з інфляційною індексацією) інноваційних проектів, проектів трансферу технологій у пріоритетних напрямках; часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування інноваційних проектів, проектів технологічних парків за умови залучення до фінансування решти необхідних коштів виконавця проекту або інших суб'єктів інноваційної діяльності; повної або часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів.

Так, наприклад, в Іспанії за програмою співробітництва у сфері технологій «державна – університети – промисловість» надаються кредити з нульовою ставкою для короткострокових і середньострокових досліджень та інноваційних проектів через банківські установи та їхні об'єднання.

Польська держава також приділяє велику увагу підтримці та розвитку інноваційних технологій. Якщо для виробництва якісно нової продукції або надання інноваційних послуг компанія придбаває продукти інтелектуальної власності або наукові розробки, державою відшкодовується до 50% витрат на дані придбання. До 2020 р. у Польщі на інноваційні проекти планується виділяти до 3% від загального ВВП.

Враховуючи закордонний досвід, можна констатувати, що в Україні потенціал бюджетного кредитування по суті залишається невикористаним через відсутність дієвої системи економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання інноваційної діяльності, заходи якої скасовуються щорічними змінами до державного бюджету та інших законодавчих актів.

2. *Пряме фінансування.* Фінансування інноваційної діяльності в Україні однозначно має ґрунтуватися на активнішій участі держави як у контексті прямого фінансування виконання окремих інноваційних програм або проектів, так і дій у ролі гаранта для мінімізації ризику неповернення позик й уникнення нецільового використання коштів бюджетів.

У 2017 р. фінансування інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій за кошти державного бюджету здійснили три головні розпорядники, а саме: Міністерство освіти і науки України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Національна академія аграрних наук України. Фактичний розподіл обсягів фінансування інноваційної діяльності та діяльності із трансферу технологій у розрізі розпорядників бюджетних коштів зображено на рис. 2.

За даними головних розпорядників, загальний обсяг бюджетного фінансування інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій у 2017 р. становив 279669,13 тис. грн проти 203738,22 тис. грн у 2016 р. Зростання відбулося як у номінальних обсягах, так і у відсотках до ВВП – 0,0085% ВВП у 2016 р. до 0,0094% ВВП у 2017 р. [9, с. 42].

Особливого значення в умовах поглиблення міжнародної економічної інтеграції України в напрямі співпраці з Європейським Союзом набувають інструменти бюджетного регулювання інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій шляхом формування обґрунтованих стратегій та концепцій на основі заздалегідь визначених пріоритетів та дієвих механізмів державної фінансової підтримки.

Фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності у 2017 р. у розмірі 259129,71 тис. грн



Рис. 2. Структура фінансування інноваційної діяльності головними розпорядниками бюджетних коштів у 2017 р., % [9]

(92,7% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності) здійснювалося із загального (0,5%) та спеціального (99,5%) фондів (у 2016 р. виключно за рахунок спеціального фонду). У 2017 р. порівняно з 2016 р. обсяги фінансування трьох розпорядників бюджетних коштів номінально збільшилися, з яких Міністерства освіти і науки України – на 46,0%, до 97578,01 тис. грн; Національної академії аграрних наук України – на 31,7%, до 148502 тис. грн; Міністерства екології та природних ресурсів України – на 2,9%, до 13049,70 тис. грн.

Організації, установи зазначених розпорядників залучили кошти на всі стратегічні пріоритети, при цьому найбільший обсяг фінансування (151412,5 тис. грн, або 58,4%) спрямовано на стратегічний пріоритет 4 «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу», найменший (4871,42 тис. грн, або 1,9%) – на пріоритет 5 «Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики» [9, с. 45]. Порівняно з 2016 р. відбулося зменшення фінансування цього пріоритету як за обсягами (на 3,0%), так і їх частки (на 0,7 в. п.), що свідчить про деяке зниження інноваційної активності в медичній сфері на державному рівні.

Таким чином, фінансова підтримка технологічного розвитку в Україні, зокрема в контексті застосування інструментів бюджетного регулювання, має ґрунтуватися на засадах:

- ✦ прямого фінансування інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- ✦ державного субсидування високотехнологічних, енергозберігаючих галузей, які мають експортоорієнтоване призначення;
- ✦ фінансування інноваційних, інвестиційних проектів та проектів трансферу технологій відповідно до затверджених концепцій і програм розвитку інноваційної діяльності в Україні;
- ✦ бюджетного кредитування інноваційних проектів, проектів трансферу технологій у пріоритетних напрямках за умов дотримання визначених заздалегідь критеріїв економічної політики держави;
- ✦ використання механізму державних замовлень на високотехнологічну інноваційну продукцію;
- ✦ створення необхідних матеріальних умов для збереження і розвитку наукового потенціалу країни, запобігання відпливу наукових кадрів за кордон;
- ✦ державного страхування технологічного розвитку.

Отже, застосування інструментів бюджетного регулювання для стимулювання інноваційної активності повинно бути спрямовано на оздоровлення

національної економіки шляхом гармонізації національного законодавства із європейським та виходу економічної політики держави на інклюзивну траєкторію розвитку на засадах поетапної модернізації та зростаючої інноваційної активності.

Водночас слід зазначити, що масштаб використання податкових інструментів для стимулювання інноваційної діяльності в Україні значно вужчий. Їх перелік включає:

- ✦ звільнення від перерахування до бюджету сум ввізного мита для суб'єктів інноваційної діяльності технологічних та наукових парків;
- ✦ застосування 20-відсоткової норми прискореної амортизації основних фондів груп 3 і 4 – для суб'єктів технологічних парків [10].

Таким чином, в Україні зроблено акцент на бюджетних інструментах стимулювання інноваційної діяльності, однак, зважаючи на обмеженість і недостатність бюджетних коштів, така підтримка є незначною. При цьому провідну роль має відігравати податковий механізм стимулювання інноваційної активності, якого дотримується переважна більшість країн. Так, наприклад, стимулююча роль держави в розвитку інновацій у США поступово змінювалася від адміністративно-бюджетного фінансування до програм, що доповнюються заходами непрямого стимулювання, – диференційованою системою податкових пільг, наданням пільгових кредитів тощо [11].

В Австралії, Канаді, Данії, Фінляндії, Ірландії, Іспанії та Великій Британії застосовуються податкові знижки, відповідні витратам на закупівлю машин і устаткування для НДДКР, а в Данії, Ірландії та Великій Британії – відповідні витратам з будівництва будинків для лабораторій і проведення НДДКР [12, с. 107]. У цілому застосування податкових кредитів націлене на чітко визначені сегменти діяльності у сфері НДДКР.

В Україні ж, на жаль, існуюча на сьогоднішній день нормативно-правова база щодо застосування податкових стимулів у різних секторах і галузях національної економіки є, скоріше, декларуванням намірів стосовно податкового стимулювання інновацій та підтримки державою їх фінансового забезпечення, оскільки протягом дії чинного Податкового кодексу України (ПКУ) з нього практично зникли конкретні статті та положення, які стосувалися податкових пільг та інших інструментів податкового стимулювання інноваційного розвитку [13, с. 10]. Зокрема, в аналітичній записці НІСД «Щодо реформування податкових інструментів стимулювання господарської діяльності в Україні» зазначається, що «...загальна ліквідація податкових стимулів не є оптимальним варіантом вирішення проблеми їх неефективності. ...варто зосередитися на реформуванні системи податкових інструментів підтримки господарської діяльності з тим, щоб посилити її стимулюючий ефект»

[14]. Також у національній доповіді «Інноваційна Україна 2020» констатується: «...Податковий кодекс України не містить положень щодо стимулювання інноваційної діяльності, трансферу технологій, а також проведення науково-технічної діяльності підприємствами» [1, с. 248].

Отже, податкова підтримка інноваційного розвитку в Україні вкрай потребує ретельно продуманого реформування податкової системи, удосконалення чинної системи оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності та підвищення ефективності податкових стимулів (створення нових високотехнологічних виробництв зі значною часткою доданої вартості; впровадження здійснення науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт у господарську практику технологічних галузей та підприємств; модернізація основних засобів з метою використання амортизаційних відрахувань виключно на інвестиційно-інноваційні цілі) з метою сприяння найшвидшому відновленню та подальшому стійкому інноваційному зростанню економіки України.

Досліджуючи інституційні форми державного регулювання інноваційного розвитку в Україні, необхідно наголосити на важливості функціонування механізму державних закупівель. Державні закупівлі є важливим інструментом технологічного розвитку як в економічно розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Зокрема, розвинені країни світу ключову роль відводять інноваційно орієнтованим державним закупівлям, що створюють попит на нові технології та надають сигнал щодо безпечності інвестування у них приватним інвесторам, завдяки чому в таких країнах, як США, Японія, Франція виникла ціла низка високотехнологічних галузей. Через державні закупівлі розподіляється близько 15% ВВП, що складає майже 30% витрат бюджетів більшості розвинених країн. Саме використання механізму державних закупівель забезпечило розвиток таких інноваційних технологій, як GPS (*Global Positioning System*) і високошвидкісне залізничне сполучення. Уряди багатьох розвинених країн також закуповують електромобілі з метою стимулювання їх виробництва та зниження тиску на навколишнє природне середовище [15].

В умовах української дійсності актуальним є створення конкурентних переваг для суб'єктів господарювання через забезпечення вільного прозорого доступу до участі в державних закупівлях інноваційно орієнтованої продукції. При цьому організаційно-інституційний механізм державних закупівель, з точки зору їх орієнтованості на інновації, повинен включати: державні закупівлі стандартної інноваційної продукції (послуг); державні закупівлі складної технологічної та наукомісткої продукції; державні закупівлі НДДКР.

Сьогодні, в епоху технологічного прогресу та швидкого розвитку інформаційних систем, сфера

державних закупівель потребує кардинального реформування. Україна після підписання Угоди про асоціацію з ЄС має стандартизувати систему державних закупівель відповідно до правил, норм і принципів європейського права. Отже, однією з найуспішніших реформ 2016 р. була визнана реформа публічних закупівель (1 квітня 2016 р. вступив у дію Закон України «Про публічні закупівлі» для органів центральної виконавчої влади та замовників, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, та з 1 серпня 2016 р. – для усіх замовників [16]). Цей Закон зобов'язує проводити закупівельні процедури шляхом впровадження електронної системи, яка отримала назву ProZorro. Основна ціль електронної системи ProZorro – запобігання корупції шляхом збільшення прозорості ринку та створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель для отримання найкращої пропозиції та підвищення довіри бізнесу до держави. Крім того, Україна як член Угоди СОТ про державні закупівлі (*GPA – Agreement on Government Procurement*) стала ще більш відкритою для іноземних учасників, що відкриває вітчизняним компаніям ринки державних закупівель 45-ти країн-учасниць, серед яких Канада, США, Південна Корея, Сінгапур, Тайвань, Японія та ін.

Так, за даними електронної системи закупівель, протягом 2017 р. близько 27 тис. замовників оголосили більше 1 млн закупівель з очікуваною вартістю понад 777,7 млрд грн. За допомогою процедури «конкурентний діалог» було успішно завершено 17 діалогів, за результатами яких укладено договорів на загальну суму 1412900404,20 грн. Також через електронну систему закупівель впроваджено можливість укладання енергосервісних договорів (ЕСКО контракт), який передбачає здійснення проектів енергосервісними компаніями з підвищення енергоефективності (оновлення системи опалення, освітлення, утеплення будівель) за кредитні кошти інвестора та поступового їх відшкодування за рахунок економії витрат на енергоресурси (у 2017 р. успішно завершилися 27 процедур для закупівлі енергосервісу).

Слід зазначити, що у 2017 р. у надпорогових закупівлях зростає кількість успішно завершених процедур на 34%, а сума цих процедур – на 64% порівняно з 2016 р. (поясненням цьому є збільшення фінансування на потреби замовника). У табл. 3 відображено інформацію щодо завершених процедур закупівель в абсолютних величинах [17].

Отже, з одного боку, Україна робить рішучі кроки в реформуванні системи публічних закупівель, але, з іншого, – залишається досить багато невирішених проблем на шляху здійснення ефективних публічних закупівель. Тому для виправлення ситуації на ринку необхідно підвищити інноваційну спрямованість державних закупівель, полегшити доступ представникам малого та середнього бізнесу до участі в тенде-

## Завершені закупівлі у 2016–2017 рр.

	Завершені закупівлі у 2016 р.		Завершені закупівлі у 2017 р.	
	Кількість договорів	Сума (грн)	Кількість договорів	Сума (грн)
Конкурентні процедури	63 270	157240258772,46	84 898	290 379 457 277
Неконкурентні процедури	38 275	74866414715,57	51 035	90 402 035 714
Процедури, що підпадають під дію Закону	101 545	232106673488,03	135 933	380 781 492 991

рах, удосконалити єдину технологічну політику при забезпеченні державних потреб, орієнтовану на закупівлю передових інноваційних продуктів і технологій та сприяти відкритому ринку публічних закупівель у рамках асоціації з ЄС.

Таким чином, регулятивні функції держави розподілено на три групи інструментів впливу держави на технологічний розвиток:

- ✦ інструменти прямої дії, що базуються на фінансових ресурсах (бюджетні витрати, державні закупівлі, гарантії, фіскальні важелі);
- ✦ інструменти непрямой дії (інституційні норми та правила);
- ✦ інструменти «далекої дії», що базуються на цінностях (фундаментальна наука, освіта, культура) та забезпечують вирішення стратегічних завдань національного довгострокового розвитку, які сьогодні не можуть бути формалізовані.

**Н**а цій основі показано, що кон'юнктурні впливи обмежують використання інструментів «далекої дії», що несе ризики виникнення довгострокових розривів між світовими тенденціями інституційно-технологічного розвитку та фактичною спроможністю національної економіки до їх імплементації. При цьому дедалі більшого значення набуває розкриття підстав інноваційної політики держави за рахунок включення до їх числа імперативу поєднання інтеграції у глобальні технологічні зміни з конкретними актуальними та історичними завданнями, які країна повинна вирішувати для збереження та розвитку національної ідентичності як основи своєї суб'єктності:

- ✦ урахування ціннісно-інституційних ресурсів, критеріїв та обмежень інноваційної діяльності, інституційної моделі української держави, включаючи фактичний і конституційний розподіл повноважень та відповідальності між державою, громадянським суспільством та індивідом;
- ✦ орієнтація на обмеження та послідовне зниження соціально-економічної нерівності в Україні та включення інноваційних критеріїв до числа суттєвих у формуванні та реалізації соціальної політики української держави;

- ✦ підвищення інноваційної здатності національної економіки та суб'єктів господарювання, домогосподарств і держави з урахуванням міжнародних показників та критеріїв.

### ВИСНОВКИ

Сьогодні ні в кого не виникає сумнівів стосовно того факту, що ефективність та динамізм сучасних інституційних форм державного регулювання інноваційного розвитку є вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності як економічної системи, так і країни в цілому. Входяння української економіки в технологічну траєкторію еволюції людської цивілізації вимагає підвищеної уваги до наукомістких галузей промисловості, що надасть змогу побудувати тип економіки, де сектори технологічної матеріалізації знань відіграватимуть вирішальну роль, а виробництво знань виступатиме джерелом економічного зростання. Стратегічним завданням у цьому контексті слід вважати залучення науковців усіх сфер наукової системи до процесу формування технологічних платформ і технологічних дорожніх карт, що відкриє для України можливість випереджального технологічного розвитку. ■

### ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
2. Яненко І. Г. Технології управління в умовах економіки знань. *Управління розвитком*. 2008. № 20. С. 146–149.
3. Підоричева І. Інноваційна економіка – це економіка нестандартних рішень // *Дзеркало тижня*. Україна. 2015. 6 листопада. URL: [https://dt.ua/article/print/macrolevel/innovaciyna-ekonomika-ce-ekonomika-nestandardnih-rishen\\_.html](https://dt.ua/article/print/macrolevel/innovaciyna-ekonomika-ce-ekonomika-nestandardnih-rishen_.html)
4. Кононенко К. А., Гончарук А. З., Кошовий С. А. Далекохідний вектор як важливий елемент зовнішньої політики України : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2017. 66 с.
5. Україна у цифрах у 2017 році : стат. збірник / Державна служба статистики України ; за ред. І. Є. Венгера. Київ : ТОВ «Вид-во «Консультант», 2018. 241 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність України : стат. збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 178 с.
7. Ляшенко О. М. Результативність бюджетного фінансування наукових досліджень в Україні. URL: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/biudzheta\\_fin-58b32.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/biudzheta_fin-58b32.pdf)



8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>

9. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році : аналітична довідка / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша та ін. Київ : УкрІНТЕІ, 2018. 98 с.

10. Молдован О. О., Єгорова О. О. Щодо вдосконалення бюджетно-податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні : аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1104/>

11. Інноваційні моделі провідних країн світу. URL: [http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways\\_of\\_development\\_of\\_Ukrainian\\_science/article/14016.2.1.001.pdf](http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/14016.2.1.001.pdf)

12. Заварухин В. П., Корчмар Л. Л., Рубвальтер Д. А., Руденський О. В. Механізми косвенного фінансування інноваційної діяльності: податкові режими, льгота і кредити в країнах ОЭСР. *Інформаційно-аналітичний бюлетень ЦИСН*. 2006. № 4. С. 1–107.

13. Варналій З. С., Романюк М. В. Податкове стимулювання інноваційного розвитку України. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 4. С. 5–15.

14. Щодо реформування податкових інструментів стимулювання господарської діяльності в Україні : аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1422/>

15. Warwick K., Nolan A. Evaluation of Industrial Policy // In: OECD Science, Technology and Industry Policy Papers No. 16. 2014. URL: [https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/evaluation-of-industrial-policy\\_5jz181jh0j5k-en](https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/evaluation-of-industrial-policy_5jz181jh0j5k-en)

16. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page2>

17. Звіт сфери публічних закупівель за 2017 рік / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://bit.ly/2HdLlth>

## REFERENCES

"Innovatsiini modeli providnykh krain svitu" [Innovative models of the leading countries of the world]. [http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways\\_of\\_development\\_of\\_Ukrainian\\_science/article/14016.2.1.001.pdf](http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/14016.2.1.001.pdf)

*Innovatsiina Ukraina 2020 : natsionalna dopovid* [Innovative Ukraine 2020: National Report]. Kyiv: NAN Ukrainy, 2015.

Kononenko, K. A., Honcharuk, A. Z., and Koshovyi, S. A. *Dalekoskhidnyi vektor yak vazhlyvyi element zovnishnyoi polityky Ukrainy : analitychna dopovid* [Far Eastern vector as an important element of Ukraine's foreign policy: analytical report]. Kyiv: NISD, 2017.

[Legal Act of Ukraine] (2002). <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page2>

Liashenko, O. M. "Rezultatyvnist biudzhetnoho finansuvannya naukovykh doslidzhen v Ukraini" [Effectiveness of budget financing of scientific research in Ukraine]. [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/biudzhet\\_fin-58b32.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/biudzhet_fin-58b32.pdf)

Moldovan, O. O., and Yehorova, O. O. "Shchodo vdoskonalennia biudzhetno-podatkovykh instrumentiv stymuliuвання innovatsiinoi diialnosti v Ukraini : analitychna zapyska" [Concerning the improvement of fiscal and tax instruments to stimulate innovation activity in Ukraine: an analytical note]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1104/>

*Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy : stat. zbirnyk* [Scientific and innovative activity of Ukraine: statistical collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.

Pidorycheva, I. "Innovatsiina ekonomika - tse ekonomika nestandartnykh rishen" [Innovative economy is the economy of non-standard solutions]. *Dzerkalo tyzhnia*. Ukraina. 2015. <https://dt.ua/article/print/macrolevel/innovaciyna-ekonomika-ce-ekonomika-nestandartnih-rishen-.html>

Pysarenko, T. V. et al. *Stan innovatsiinoi diialnosti ta diialnosti u sferi transferu tekhnolohii v Ukraini u 2017 rotsi : analitychna dovidka* [The state of innovation activities and activities in the field of technology transfer in Ukraine in 2017: analytical reference]. Kyiv: UkrІNTEІ, 2018.

"Shchodo reformuvannya podatkovykh instrumentiv stymuliuвання hospodarskoi diialnosti v Ukraini : analitychna zapyska" [Regarding the reform of tax incentives for economic activity in Ukraine: an analytical note]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1422/>

*Ukraina u tsyfrakh u 2017 rotsi : stat. zbirnyk* [Ukraine in figures in 2017: statistical collection]. Kyiv: TOV «Vyd-vo «Konsultant», 2018.

Varnalii, Z. S., and Romaniuk, M. V. "Podatkove stymuliuвання innovatsiinoho rozvytku Ukrainy" [Tax incentives for Ukraine's innovation development]. *Stratehichni priorytety*, no. 4 (2017): 5-15.

Warwick, K., and Nolan, A. "Evaluation of Industrial Policy". OECD Science, Technology and Industry Policy Papers. 2014. [https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/evaluation-of-industrial-policy\\_5jz181jh0j5k-en](https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/evaluation-of-industrial-policy_5jz181jh0j5k-en)

Yanenkova, I. H. "Tekhnolohii upravlinnia v umovakh ekonomiky znan" [Management technologies in the knowledge economy]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 20 (2008): 146-149.

Zavarukhin, V. P. et al. "Mekhanizmy kosvennoho finansirovaniya innovatsionnoy deyatelnosti: nalogovyye rezhimy, lgoty i kredyty v stranakh OESR" [Mechanisms for indirect financing of innovation: tax regimes, benefits and loans in OECD countries]. *Informatsionno-analitieskiy byulleten TsISN*, no. 4 (2006): 1-107.

"Zvit sfery publichnykh zakupivel za 2017 rik" [Public Procurement Report for 2017]. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. <http://bit.ly/2HdLlth>